הפריצה למקדש

הרב משה גרינהוט
ירושלים

דברי קרח ועדתו באים במסגרת אירוע, אותו יש לאפיין כניסיון פריצה למקדש. הגדרת האירוע כפריצה למקדש שופכת אור על סדר המאורעות וטיב הטענות, ומבארת את ציוויי התורה הנגזרים מפרשת קרח ועדתו.

א. דרישות קרח ועדתו

בפרשת קרח ישנם כמה חילופי דברים שיש לעסוק בהם. אולם תחילה יש לשאול שאלה פשוטה מאד: מהו האירוע שקורה בפרשת קרח?

שכן, חילופי הדברים אינם האירוע עצמו, אלא דברים הבאים במסגרת האירוע. כמובן שיש בהם כדי לאפיין את האירוע וללמוד על טיבו, אולם עלינו לשאול תחילה מהו האירוע עצמו? זה שבמסגרתו נאמרים דברים שונים.

לכאורה, הדבר ברור. אם נרצה לאפיין במושגי ימינו נאמר שקרח מארגן הפגנה כנגד משה ואהרן. בהפגנה זו צועקים דברים שונים ומביעים טענות שונות. הגדרה זו הנראית נכונה על פניה, אינה נראית מספקת להבנת הפרשה.

שכן, הפגנה דרך כלל מגיעה עם דרישות לצידה. אולם כאן, גם אחרי שמיעת מכלול הצעקות קשה לדעת מה בדיוק דרישות המפגינים. אם כן, השאלה השניה שיש לברר היא: מה היא הדרישה (או הדרישות) של קרח ועדתו הקמים לפני משה.

אפשר לראות שמשה מבין את מעשיהם כ׳וּבַקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה׳. אולם לא ברור כיצד, שהרי הקמים לפני משה אמרו רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה׳ וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳. כיצד ניתן להסיק מאמירות כלליות כמו ׳כל העדה כולם קדושים׳ ו׳ומדוע תתנשאו׳ שהינם כנראה נחלתם של מפגינים ממורמרים בכל מקום

ובכל זמן, את המסקנה 'ובקשתם גם כהונה'[1]. שאלה זו מתעצמת על רקע ההקשר שנתנו חז"ל[2] למעשה קרח: מינוי אליצפן בן עוזיאל לנשיא בני קהת. אם מה שעורר את קנאת קרח זו הנשיאות, הרי שבאמת לא ביקש כהונה אלא מלכות.

כפי שהבחינו המפרשים, דברי דתן ואבירם הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר, אכן מתאימים לטענה כללית על הנהגת משה ואהרן, וקריאה להתפטרותם מהנהגת עם ישראל בשל הישגיהם כמנהיגים. אולם למרבה הפלא, הטענה שדתן ואבירם טענו בתחילה עם 250 האנשים היא 'כל העדה כולם קדושים'. גם בדברי דתן ואבירם המאוחרים לא מופיעה דרישה ברורה, אלא רק דברי חוצפה המגיעים כתגובה לכך שמשה קורא להם לעלות אליו.

מכל מקום, דברי קרח - 'כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים' נעדרים את מימד הטענה על הכישלון של משה ואהרן בהנהגה, טענה שהיא חיונית לדרישת ביטול הנהגתם. יש ללמוד מכך שהטענה איננה פוליטית אלא דתית אולם כפי שהועלה לעיל, הדרישות הדתיות לא הובעו בבירור.

לדברי חלק מהמפרשים דברי משה לבני לוי 'ובקשתם גם כהונה' הם הסרת מסך של צביעות מעל הדוברים. בעוד הם אומרים 'כל העדה כולם קדושים' ומבקשים למעשה את ביטול מעמד הכהונה, חושף משה את מניעיהם הנסתרים 'ובקשתם גם כהונה'[3]. אולם אם בחשיפת מניעים עסקינן, הרי שדברי משה אינם נוגעים בנקודה, והיה לקהל קרח לצווח 'לא כהונה אנו מבקשים אלא כל העדה כולם קדושים' ולא להסכים לדברי משה[4].

---

[1] לרשב"ם ואב"ע שפירשו 'ויפול על פניו' לבקש את תשובת ה', אפשר שמשה עמד על דרישתם למרות שלא פירשוה בפה, בנבואתו. גם למפרשים 'ויפול על פניו' דרך הכנעה, היות שרוח הקודש נסוכה על משה בכל עת [וכדברי רמב"ן על תשובת 'קחו לכם מחתות'], יתכן שהבין דרישתם ברוח הקודש. אולם אם זו תשובה על משה, אין היא תשובה על עדת קרח, מה ראו שלא לפרש דבריהם? ואם סמכו על קדושתו של משה, הרי יכלו להיוותר בביתם פנימה...

[2] במדבר רבה קרח יח ב.

למעשה, דברי חז"ל אלו רק מפרשים מה הביא את קרח למעשיו, אבל לא את מעשיו בעצמם.

[3] כך עולה מדברי התרגומים המתרגמים 'ובעון אתון אף כהונתא רבתא'.

[4] יתכן שעשו כן אלא שהתורה הותירה את תשובת משה על כנה, כהבחנת הויכוח בעיני ה'.

אם כן, הרי שהטענה ה'צבועה' של עדת קרח לא זכתה כלל למענה, כנראה מפני שלא נטענה בכנות.

ב. דברי משה

אם דברי העדה באו מעומעמים בלי הסבר דרישותיהם, הרי דברי משה באו ארוכים ומפורשים. תשובתו הראשונה של משה היא -

בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: (ו) זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ: (ז) וּתְנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי ה' מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי

בתשובה זו אין משה מתווכח עם טענתם ומניעיהם אלא מסכים עם הטענה, רק שהוא מציע מבחן שיערך בבוקר ובו יבחר ה׳ את מי שיחפוץ בו. אלא שהמבחן מתאים רק לעמדה שמשה מביע שבני לוי מבקשים כהונה, אבל לדברי ישראל ׳כל העדה כולם קדושים׳ לכאורה אינם מספקים.
דבריו הבאים של משה הם דברי תוכחה הממוקדים בבני לוי, שמבקשים כהונה בנוסף לבחירתם לתפקידי שבט הלוי.

שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי לֵוִי: (ט) הַמְעַט מִכֶּם כִּי הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת מִשְׁכַּן ה' וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: (י) וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ בְנֵי לֵוִי אִתָּךְ וּבַקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה: (יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל ה' וְאַהֲרֹן מַה הוּא כִּי תלונו תַלִּינוּ עָלָיו

הפנייה לבני לוי בכלל מעוררת תמיהה, שכן בקרב הקמים הוזכרו ארבעה שמות, מכללם קרח היחיד מבני לוי ושלשת האחרים מבני ראובן. רש״י פתר בעיה זו בטענה ש250 איש היו בעיקר מבני לוי. על כך הקשה רמב״ן שלא סביר שהיו כ״כ הרבה חוטאים מבני לוי, וכן שמבחן המטות שבהמשך הפרשה אינו מתייחס לבחירה מול בני לוי. מכל מקום, לדברי הכל, יש כמה נקודות לעמוד עליהם: 1. המידע שאלו בני לוי מגיע תוך כדי הסיפור ולא מתוך החלק הקודם שלו, דהיינו התייצבות קרח ואנשיו מול משה. 2. הפנייה משתנה תוך כדי דיבור: תחילה ׳שמעו נא בני לוי׳ כפנייה לכל. אח״כ ׳ויקרב אותך ואת כל אחיך בני לוי אתך׳ כפנייה לקרח. ובסוף ׳לכן אתה וכל עדתך׳ שאינו מזכיר כלל את הלויים, משמע, הפנייה מתייחסת ל׳עדת קרח׳ ולא לבני לוי.

על דברים אלו של משה יש ליתן את הדעת מכיוון נוסף. פסוק יא אומר ׳לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה״ אולם איננו מסיים בשום הוראה. כדי להתמודד עם הקושי פירש רש״י: ׳לכן אתה וכל עדתך - הנכם נועדים על ה׳ ולא עלי. אולם ה׳ הידיעה שבהנועדים משמעה שרק תיאור מי היא העדה לפנינו, גם אם תיאור השופט את העדה הזו לרעה, ולא סיום של המשפט.

בשלב הבא פונה משה למי שאינם נמצאים לפניו

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: (יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר: (יד) אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה:

לשם מה קרא להם? ומדוע בכלל היה צריך לקרוא להם הלא לעיל נאמר על דתן ואבירם ׳וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה׳? מה משמעות הביטוי ׳לא נעלה׳[5]? רש״י הביא על כך את המדרש, המוצא כאן רמז לעתידם ׳אין להם עלייה אלא ירידה׳, מדרש המתכתב היטב עם סופם המר: ירידה חיים שאולה. אולם עדיין יש להבין, מהו פשטן של דבריהם?

גם אם הקריאה של משה אינה מפורשת כל צרכה, לפחות התשובה החצופה של דתן ואבירם נראית מובנת, גם אם השימוש בביטוי ׳לא נעלה׳ צריך הסבר. לעומת זאת, תגובת משה לדבריהם אומרת דרשני

וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה' אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֵרַעְתִּי אֶת אַחַד מֵהֶם

בפירוש ׳אל תפן אל מנחתם׳ נחלקו ראשונים, וכמדומה שכל הפירושים אינם מספקים. הפירוש שלא תתקבל הקטורת שיקטירו קשה - 1. קטורת אינה מנחה. 2. אם משה מציע מבחן, ואח״כ מבקש מה׳ שלא יקבל את הנגשים, הרי צודקת טענת העם למחרת ׳אתם המיתם את עם ה״ שכן משה הוא שביקש מה׳ שלא לקבל את מנחתם וע״י כך נהרגו. 3. הבקשה קצת משונה, הרי דברי דתן ואבירם מעידים

[5] ׳לא נעלה׳ חוזר בדבריהם פעמיים, ומתייחס ל׳המעט כי העליתנו מארץ מצרים׳.

שאינם ראויים להיות משרתי ה', א"כ ודאי לא יקבל ה' את הקטורת שיקטירו ולא יבחר בהם.

הפירוש שחלקם בקרבנות ציבור לא יתקבל קשה - 1. אי"ז מנחה. 2. אי"כ חלק מוגדר. 3. מנפ"מ אם תאכלהו האש או לא, הרי בזריקה המעכבת בכל אופן יתקבל חלקם.

האב"ע פירש שאם יקריבו לפניך מנחה לכפר עוונם לא תקבלם. פירוש זה נוח יותר שכן אין מדובר על קרבן כנבחרים לכהונה אלא כחוטאים. אולם הלשון 'מנחתם' נראה כמדבר על מנחה ידועה שלהם, ולא על אפשרות של מנחה עתידית[6].

החלק הרביעי של דברי משה -

> אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה' אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: (יז) וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה' אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ:

נראה כחוזר על דבריו השניים. ורמב"ן הבחין שיש כאן תוספת שגם אהרן יקריב. נקודה זו קשה קצת, שהרי המשפט הראשון 'בוקר ויודע ה' את אשר לו' נראה כמפרש שתהיה התמודדות ביניהם, אילו יקריבו רק הם בלי אהרן הרי יתכן שה' לא יודיע כלל מי ייבחר. אולם יתכן לצמצם את משמעו שהכוונה שה' יודיע האם המקריב הינו לו, ולא מיהו 'אשר לו'. מכל מקום יש להבין מדוע נאמרו הציוויים בשני שלבים, ומדוע התחדש רק כאן שאהרן יקריב גם הוא.

ג. סדר המאורעות

נראה לתת כותרת שונה לאירוע, ומנקודת מבט זו לפרש אותו לשלביו.

האירוע איננו הפגנה של מחאה רבת דרישות, אלא ניסיון פריצה למשכן להקריב בו קרבנות. פריצה זו לא צלחה בשום שלב, לא בראשיתה ולא בסיומה, אולם היא שעמדה לדיון. מכאן תיבחן הפרשה לאור הנחה זו.

---

[6] בה הלשון המתאימה יותר היא זו שנאמרה בהקשר דומה על בית עלי: 'אם יכופר עוון בית עלי בזבח ובמנחה' במשמעות שודאי יבואו בני עלי אחרי נבואה זו וירצו לרצות את ה' ולכן ירבו זבחים ומנחות, ועל כך אומר הנביא שזו לא תהיה הדרך לכפרתם.

הדיבור הראשון 'רב לכם' נראה כדיבור של כעס ותביעה, אולם הוא בסך הכל קריאה מלוה לניסיון להיכנס למשכן, ניסיון שכצפוי נבלם ע"י משה ואהרן שמילאו את תפקידם לשמור על המשכן מפני זרים -

וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת

הקמים לפני משה, התייצבו לפניו כשקרבנותיהם בידיהם בדרישה להיכנס ולהקריב קרבנות כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' !

את הניסיון של משה ואהרן למנוע אותם מלהיכנס הם תקפו בטענה רַב לָכֶם ! וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' ? !

מכאן שמשה איננו צריך שיפרשו מה הם רוצים, שהרי הם נכנסים למשכן כדי להקריב קרבנות וכיון שקרבנותיהם בידיהם ברור שהם באים להקריבם, מכאן שהם מבקשים כהונה, כלומר עמידה לפני ה' בעצמם.

מובן, שמשה לא ניסה למנוע אותם מלהיכנס בדיוויזיות שלא היו לו, ואף לא בכח. לקול צעקותיהם נפל על פניו כמתחנן שימנעו מצעד זה, ופנה אליהם בדברי תחנונים שלא ראוי להיכנס למקדש בצורה כזו של השתלטות וכיבוש, אם אכן חפץ בהם ה' והם קדושים ה' יבחר בהם ויאפשר את כניסתם מפני קדושתם.

כאן משה איננו מדבר בשם עצמו ואף לא בשם בחירת אהרן והדין שהזר הקרב יומת, אלא רק כמדבר על דבריהם. שהקדושה האישית שמכוחה הם רוצים להקריב איננה קדושה שלהם, אלא קדושת ה' החופפת עליהם, בתוכם ה', אם כן יודע ה' היכן הוא נמצא.

אנו יכולים לדעת שדברי משה פעלו את פעולתם ואיש לא הוסיף עוד לפרוץ אל המשכן להקריב קרבנות, אולם משה לא ידע זאת באותה שעה, פעולתו באותה שעה היתה פעולת בלימה ולא פעולת טענות, את דבריו מיקד בכמה חזיתות, עד שמניעת הכניסה למקדש משתרשת בנשימה אחת לדברי התוכחה לבני לוי.

סיום המשפט הראשון 'רב לכם בני לוי' משתרשר להמשך -לו מקדימה התורה כותרת 'ויאמר משה אל קרח' דברים המיוחדים לו אישית- 'שמעו נא בני לוי'. היות שהדיבור הראשון נועד גם הוא לקרח ולעדתו, הרי שבעצם מדובר ברצף של דיבור, והתורה לא חילקה את הדיבור מפני שהיתה בו פנייה חדשה למישהו, אלא מפני

שמטרת החלק הזה שבדיבור שונה מזו שבתחילה. כלהלן. מכל מקום ׳רב לכם בני לוי׳ שייך במהותו להמשך. למרות זאת התורה מיקמה אותו לפני ׳ויאמר משה אל קרח׳. התיאור הזה נועד לשני דברים: א. להקביל את ׳רב לכם בני לוי׳ ל׳ויאמרו אליהם רב לכם׳. ב. לתאר את האוירה שבנאום בלתי מסודר ובדיבור שאיננו פונה בפועל למישהו אלא מנסה להציל במצב של התפרצות. נקודה זו תבוא לידי ביטוי נוסף בהמשך.

משהונח שדיבור זה הוא המשך של הדיבור הראשון ומסיים אותו, נפתחה הדרך להבין את ההתייחסות ל׳בני לוי׳ ככלל.

האירוע הזה מתרחש בפתח המשכן, מול אהלי משה ואהרן, וביוזמת איש מבית לוי. העומדים בסמוך באותה שעה (טרם הקהיל קרח את שאר העדה) הם הלויים החונים סביב למשכן. הם שיועדו להיות משרתי אהרן ובניו במשמרת המשכן. מהי עמדתם? האם גם הם בפורצים? אין לדעת כמה מהם בפועל לוקחים חלק בכך, אולם ברי שהם הכתובת הטבעית לטענות של קרח. הם גם אלו שביכלתם להכריע בפועל את הפריצה. אם יסייעו לאהרן ובניו לשמור את משמרת המקדש. לכן, משה ממען את דבריו לכל בני לוי, כשהוא מדבר על החלק (הקטן?) מתוכם שהצטרף כבר לקרח.

אין הטעם מפני שמאתים וחמשים איש הם מבני לוי, שכן יש ללמוד מדברי משה עצמו שאינם. שהרי משה מבדיל בין ׳בני לוי׳ עליהם הוא אומר ׳ויקרב אותך ואת אחיך בני לוי איתך׳ לבין ׳אתה וכל עדתך׳ עליהם הוא אומר ׳הנועדים על ה׳׳.

אולם משה אינו מצליח להשלים את דבריו, המשפט ׳לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ׳ נשאר תלוי באויר, ולא נתפרש מה יקרה לכן. שכן תשובתם של דתן ואבירם מגיעה[7] -לא נעלה!

קטיעת הדברים של משה, מלמדת שהוא פועל בחזית כפולה ומשולשת, מול טוענים ופורצים רבים. לא ראי זה כראי זה.

דברי משה הקטועים ממשיכים באותו ביטוי שבו נעצרו[8] ׳לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ׳ - ׳אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה׳׳ והסיום ׳הנועדים על ה׳ ואהרן מה הוא כי תלינו עליו׳

[7] למבואר ׳וישלח משה לקרוא לדתן ולאבירם׳ משמעו כבר שלח לקרוא להם לפני כן.

[8] רש״י פרשת וישב כתב (על ׳ויוסף הורד מצרימה׳ הנכפל אחרי מעשה יהודה) שמופע כזה הוא כנתינת סוגריים וחזרה לדיבור הראשון.

איננו השלמת לכן, אלא איפיון העדה, המגיע בניגוד ל'בני לוי' האמורים לעיל שאינם נועדים על ה' אלא שמשה מבקש שלא ייוועדו על ה'.

המשך דברי משה מבאר יפה מדוע משה אומר את הדברים שנית. אין כאן פנייה חדשה אל הנועדים, אלא סיום הדברים הראשונים, שזה שיעורם: היות שלא מדובר במקופחים מקצועיים, אלא בכאלו שקיבלו מה' את הקירבה אליו כלויים ועמדו לפניו לשרת, מתבקש שגם אם ירצו לבוא לפני ה' יעשו זאת בצורה מאורגנת שפונה אל הבחירה החדשה ובוחנת אם אכן קירבתם רצויה לפני ה'. ולא ייוועדו על אהרן שמכהן מכח אותה בחירה שהם עצמם נהנים על ידה מהעמידה לשרת לפני ה'.

מכאן מובן היטב מדוע התווסף בדבריו אלו שגם על אהרן לעמוד לפני ה' מחר. שכן, בניגוד לתחילת הדברים בהם דיבר משה עם כלל העם ודבריו אליהם עסקו בכך שאין להם להקריב כאן לאלתר אלא להמתין שיודיע ה' אם הוא חפץ בקרבנם. כאן שהצריך את הלויים כבעלי הזכות והקירבה להמתין לבחירת ה', ולא להתפרץ למקומו של אהרן, מפני הזכות הקיימת כעת, הרי מן הדין שאם אי הפריצה היום נובעת מהזכות הקיימת להם, הרי שמחר כשיעמידו את עצמם במבחן ראוי שאהרן גם הוא ישתתף ויעמוד לפני ה' למחרת להיבחן.

ד. דתן ואבירם – מקריבי מנחה?!

עד כאן נתפרשו דברי משה בראשונה בשניה וברביעית, ונתפרש שדבריו בשניה וברביעית דיבור אחד הם, שנקטע באמצעו. אולם לא נתפרשו דברי משה בשלישית אל דתן ואבירם. ומשמעות דבריהם: לא נעלה! לאן?

דתן ואבירם קמו לפני משה בתחילה. אולם כנראה בשלב זה לא היו עם משה ולפניו[9]. משה קורא להם כדי להבין מה רצונם. בניגוד לשאר האנשים שעומדים ומבקשים להקריב, דתן ואבירם אינם לפניו, מכאן שאין רצונם להקריב כאן. משה קורא להם כדי לברר במה הם חפצים, אולם הם מגיבים בשפה מעמדית: 'לא נעלה'. שכן, עלייה היא כינוי לביאה לפני הקודש או לפני השופט. 'וקמת **ועלית** אל הכהן אשר יהיה בימים ההם או אל השופט', '**ועלתה** ובמתו השערה אל הזקנים'. 'לא **נעלה**'

[9] למשמעות הנטישה, ראה אות ו.

שאמרו מפרש את קריאת משה בצורה מסוימת. ומפרש מדוע אין לכך מקום שכן 'המעט כי **העליתנו** מארץ זבת חלב ודבש... כי תשתרר עלינו'[10].

על כך אומר משה: אל תפן אל מנחתם, אם ינסו להקריב קרבן כלשהו, בין במשכן ובין במקום אחר במחנה, שכן מדבריהם אפשר להבין שאינם נכונים להסכים להצעה של משה 'בוקר ויודע' 'והיו לפני ה'' אלא הם רואים השתררות בכל דיבור של משה אליהם. מעתה, אם ירצו להקריב את מנחתם הרי הוא מבקש מה' שלא לפנות[11] אל המנחה[12].

ה. חיום או מחר?

אין ספק שמשה הצליח בדבריו למנוע פריצה מיידית של הכל למקדש כשכל אחד מקריב את הקרבן שחפץ להקריב.

אולם עדיין עלינו לברר באיזו מידה נעשו הדברים על פי מצותו. שכן משה כפל את הציווי להביא את המחתות למחרת, '**בקר** ויודע' ו'היו לפני ה' אתה והם ואהרן **מחר**' אבל במקרא נראים הדברים רצופים ומיד אחרי דברי משה נאמר וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, משמע שלקחו את המחתות לאלתר. רש"י[13] פירש שהפסוק הבא 'ויקהל עליהם קרח את כל העדה' מתייחס ללילה, בו קרח הקהיל את כל העדה על משה, לפ"ז הקהלת הקהל אינה קשורה להקטרה במחתות אלא היא המשך של ההפגנה הקודמת לה, ואכן בבמדבר רבה פירשו בפי קרח דברים כלליים כנגד משה. אולם בפסוק נאמר שלקיחת המחתות קודמת להקהלת העדה. ומשמע שההקשר של הקהלת העדה הוא כתמיכה ללקיחת המחתות בידי מקטירי הקטורת[14].

---

[10] משה עתיד להתייחס לכך בהמשך דבריו 'ה**עלו** מעל משכן קרח דתן ואבירם'.

[11] הפנייה אל המנחה היא שנידונת שהיא קודמת לרצון שיש בקרבנות, כמו 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו'. ענינה הפנייה עצמה ולא התוצאה שלה שכן לא נוצרת התרצות ממנה. אפשרות הרצון לא עמדה על הפרק, שכן הקרבה בשם 'כולם קדושים' אינה מבקשת מטרה מלבד הקירבה עצמה.

[12] הנימוק 'לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם' פורך את דברי דתן ואבירם לפני ה'.

[13] מבמדבר רבה יח י.

[14] כך מבואר גם מדברי בעל הטורים והרא"ם, ראה להלן הערה אות ו.

נקודה זו אינה נקודה שולית, משמעה ברור, לא מבחן לקחו מקטירי הקטורת, אלא החלטה אישית שלהם להתקרב אל הקודש, אמנם במתכונת שמשה מביא בשם ה׳ אבל לא בצורה של מבחן אלא בצורה של התקרבות עצמית משותפת, בזמן שבחרו הם ולא בזמן שקבע משה.

התוצאה הישירה לכך היא אי השתתפותו של אהרן. לא נאמר שאהרן הביא אף הוא את מחתתו מלאה קטורת, ונרמז שלא הביא. שכן לאלתר אחרי לקיחת המחתות נאמר למשה ואהרן הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת ואכלה אותם כרגע, הרי שבשלב זה לא היה אמור אהרן ליטול מחתתו, ואף שאח״כ משה הולך לבדו למשכן קרח דתן ואבירם, ואהרן כנראה נשאר במשכן, ואפשר להבין שאף הוא נוטל את מחתתו, מכל מקום לא מצינו שמקטיר קטורת.

יתר מכן, נראה שהמחתה והקטורת שנוטל אהרן במגיפה[15] מחליפים את המחתה שהיה אמור לקחת עם שאר המקטירים, וכיון שהיא מהוה השלמה לציווי שאהרן יהיה לפני ה׳, מסתבר שהציווי הראשון לא התקיים כצורתו. כאמור לעיל, מפני שמקטירי הקטורת התעקשו שלא להמתין עם הקטרתה למחר, אלא להקטירה היום, ולכן השלים אהרן למחרת את הקטרת הקטורת להצלת ישראל במגיפה.

נקודה זו מתאשרת משני צדדים: א. הצורך באות נוסף לבחירת אהרן. שכן אהרן בכלל לא הקטיר את הקטורת עם כל מאתים וחמישים המקטירים, אלא רק הפסיק את המגיפה אח״כ בקטורת בחוץ, לכן נצרך אות פריחת המטה להודיע את הבחירה בו ולא רק את הדחייה של שאר המקטירים. ב. הטענה הנאמרת אחרי המגיפה ׳אתם המיתם את עם ה״ מתאימה למצב של מבחן שאהרן לא השתתף בו. כך מתאפשרת הטענה שהמבחן הוא מבחן מסוכן שאמור להוביל למוות ומשה בחר בו כדי להעניש את 250 המקטירים עשויה להתאשר מהיעדרות אהרן ממבחן הבחירה. שכן אם אהרן נבחר על פני האחרים והאש שבחרה את מנחתו שרפה אותם יש ללמוד מכך שלא ההקטרה ממיתה אלא החטא ממית, אולם היות שאהרן לא הקטיר, נמצא שאפשר לטעון על משה שהמקטירים השתמשו בקטורת המסוכנת ומתו על ידה.

קושי נוסף הנפתר בהנחה שהקטירו באותו יום הוא הקושי הפשוט, איך יתכן שאם ה׳ מצוה שיהיו לפניו מחר יענשו ביציאת אש מלפני ה׳ שאוכלת את המקטירים.

[15] שזמנה קצוב במקרא (יז ו): וַיִּלֹּנוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **מִמָּחֳרָת** עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן.

והרי כשנדב ואביהו נענשו בכך מפרשת התורה שהקריבו 'אש זרה אשר לא צוה ה'', אולם המקטירים כאן הקטירו כפי שציווה ה' את משה, כיצד יתכן שנענשו להישרף באש?

רש"י מדברי חז"ל[16] התקשה בקושי אחר, כיצד העיזו המקטירים להקטיר, ולא חששו שלא הם יבחרו. קושי זה מבוסס על שתי הנחות המפורשות במדרש זה: א. שידעו שיענשו באש. ב. שהניחו שרק אחד מהם ייבחר. על שתי ההנחות יש לדון, וכפי שהוער לעיל, אבל מכל מקום חז"ל אינם דנים על הצדקת העונש, אלא רק על הרציונל של החוטאים.

נראה מדברי המדרש שהבחירה מצד עצמה מלווה בשריפת המתנגדים, בלי קשר לחטא. אולם זו קשה, וכי לא תיתכן בחירה בלי שריפת המקריבים, למשל ע"י ירידת אש לקרבן אחד בלי שתרד לקרבן השני. כפי שאמרו חז"ל על קין והבל 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו' שירדה האש. א"כ גם כאן תיתכן בחירה בלי עונש. מפשט המקרא יש ללמוד גם כאן שכך צורת הבחירה, משני מקומות: א. משה אומר 'והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש', משמע שהוא הקדוש והשאר אינם קדושים אבל לא משמע הוא שיחיה מכולם והשאר ימותו. ב. לשון התורה על השריפה 'את מחתות החטאים בנפשותם' דהיינו החטאים שנתחייבו נפשותיהם מיתה לה' וראויים למות בעוונם, הרי שלא מתו מחמת הבחירה אלא מחמת החטא[17].

למבואר הקשיים נפתרים ממילא. המבחן המקורי היה צפוי להיות מבחן שבו יבחר הנבחר והשאר יידחו מן הכהונה וישארו בחיים. אולם בפועל המקטירים לא המתינו למחר שיודיע ה' את אשר לו, אלא ניצבו פתח אהל מועד להקטיר קטורת לפי דעתם ורצונם, קטורת זו נחשבה לחטא מפני שהיתה יוזמה אישית של המקטירים, כחלק

[16] במדבר רבה יח ח 'לפיכך התרה בהם והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש, אמר לו משה הרי אני אומר לכם שלא תתחייבו מי שיבחר מכם יצא חי וכלכם אובדין רב לכם בני לוי הרי אמרתי לכם, לא טפשים היו שכך התרה להם וקבלו עליהם לקרב הם חטאו בנפשותם שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם'.

[17] הלשון 'חוטא בנפשו' משמעו שנפשו תלויה בחטאו, כמו הלשון דמו בראשו. ?

מהפריצה המקורית שלהם למקדש, ולא נעשתה בזמן שאמר ה׳ שתיעשה למבחן ובחירת הכהונה. לפיכך נענשו מקטירי הקטורת באש שיצאה מאת ה׳[18].

ו. משכן קרח – כל העדה

נתבאר שהקטרת הקטורת של המקטירים לא היתה מכלל המבחן שהציע משה, אלא נבעה עדיין מ׳כל העדה כולם קדושים׳ שנאמר בתחילה, ומכללה שהקטרת הקטורת נעשתה בו ביום ולא למחר, וכן שלא הקטיר אהרן קטורת.

יש לראות כן בעוד פן שבפרשה.

׳ויקהל עליהם קרח את כל העדה׳ - לשם מה? רש״י פירש שהקהיל עליהם כל הלילה את העדה בטענות שונות. לפ״ז הקהלת העדה היתה המשך של ההפגנה האמורה בתחילה, ובה התפשטה ההפגנה מלהיות כזו של קהל קטן להיות כזו של כל העדה. אולם יש לראות שלשונות הכתוב דומים ללשונות התורה בפרשת שמיני ביום הראות כבוד ה׳ אל כל העדה[19]. וכפי שעמד בעל הטורים[20] על אתר:

ויקהל עליהם קרח. כמו שנעשה לאהרן כשנמשח, ואת כל העדה הקהל

הוי אומר, קרח הקהיל את כל העדה כי היום ה׳ נראה אליהם. ואכן עובר להקהלתו נראה כבוד ה׳ אל העם. אולם משמעות היראות הכבוד שונה. ה׳ בא כדי לכלות את

---

[18] אפשר שיש לראות כן בפרט נוסף, שבו נבדלים דברי משה הראשונים מן האחרונים, ומעשה העדה מדבריו [עיקר הדברים פירש רנצי״ב בהעמק דבר].
משה אומר בתחילה קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ וּתְנוּ בָהֵן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת, ואילו בדבריו האחרונים משמיט משה את האש ואומר קְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת. ההסבר פשוט בתחילה אמר משה שלא ראוי לפרוץ למקדש אלא צריך להקריב לפני ה׳ בצורה מסודרת ולתת לה׳ לבחור ולא לבוא לבד. אולם ברגע שמשה הכניס את אהרן הרי שיש כאן מבחן ולא רק הקרבה לפי רצונם, וכמבחן אין לתת אש על המחתה אלא לאפשר לה׳ לבחור באש במי שיחפוץ. אולם העם אינם עושים כדבריו האחרונים אלא כדבריו הראשונים: וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ **וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ** וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת, לא כעומדים למבחן שצריכים אש כדי להיבחר אלא כמביאים אש כפי הבנתם לפני ה׳. לא כטעונים בחירה אלא כנבחרים ועומדים.

[19] וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה - וְאֵת כָּל הָעֵדָה הַקָּהֵל, וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעֵדָה - וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעָם.

[20] וכן הרא״ם.

ישראל ולא כדי לשכון בתוכם. טענת משה ואהרן 'האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף' עומדת למבחן כאשר משה, במבחן הדרמטי ביותר למנהיגותו, מכריז 'העלו מעל משכן קרח' כדי לבחון היכן העדה נמצאת.

התורה משתמשת בהקשר הזה פעמיים בלשון 'משכן' על אהלי דתן ואבירם. לשון שאינה נאמרת בד"כ על בתים של אנשים. טעם הדבר מפני שיש כאן מבחן סביב איזה משכן נמצאים ישראל, האם סביב משכן ה' או סביב משכן קרח דתן ואבירם. אפשר שבכך חושפת התורה את עזיבתם של דתן ואבירם את המשכן קודם, ללמד שאין הויכוח מי הראוי להתקרב למשכן, אלא מהו המשכן אם משכנו של קרח ודתן ואבירם או משכן ה'.

התורה מדגישה 'וילכו אחריו זקני ישראל' כדי ללמד שכבר בשלב הראשון של המבחן זקני ישראל, אלו ששרתה עליהם שכינה ונאצלה עליהם הרוח מן המשכן הם שהלכו אחרי משה.

ז. כל הקרב

אחרי המגיפה התלוננו בני ישראל כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ.

על פניו צריך להבין את דברי עם ישראל, הלא העונש לא היה למי שקרב למשכן שלא כדין אלא למי שערער על כהונת אהרן וקרב אל המשכן כדי להיבחר לכהן.

אולם למבואר טענת 'כולם קדושים' לא דרשה כהונה כנבחרים אלא את האפשרות להקריב במשכן כחלק מהקהל, ולכן כשנאמר ברורות שקריבה כזו מכלה את הקרב למשכן והוא נהרג עליה, אמרו ישראל 'כל הקרב ימות'.

הפתרון שניתן הוא שהמשכן ישמר ע"י הכהנים, מכללו, ששלב זה הפקיע למעשה את המשכן מאפשרות של קדושה ספונטנית שבה יכולים ישראל להקריב אם ירצו למרות שאינם כהנים. שאע"פ שנבחרו הכהנים לכהן עדיין יכול להיות שבהזדמנויות מיוחדות יכולים ישראל גם הם להקריב לפני ה', בקדושתם, ולמשל ויקריבו הנשיאים יכול להתפרש[21] שהקריבו בעצמם ולא שמסרו את קרבנותם

[21] נגע בנקודה זו המשך חכמה טז יז שפירש שהמקריבים היו הנשיאים וטעותם נבעה מכך שהתקבלה קטורתם בחנוכת המשכן. אפשר להרחיב את דבריו כאמור בפנים.

לכהנים, ויתכן שכן הדין גם בהזדמנויות מיוחדות אחרות, ואף שנמסרה הכהונה לכהנים לא הופקעו ישראל בפירוש מכלל הקרבת קרבנות בהזדמנויות מיוחדות, ומשנאמר שהכהונה נמסרה רק לבני אהרן תמהו ישראל 'כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות האם תמנו לגווע'[22].

ונאמר להם שאין זה פרט בהקרבת הקרבנות אלא שכל הקדושה מוטלת על הכהנים לגמרי וכל הקודש נאכל ע"י הכהנים, כל דבר כפי שנאמר בפרשה. ומכלל זה שהפקיעה התורה מהאמור בפרשת נשא 'ואיש את קדשיו לו יהיו' שיכול לאכול קודש בעצמו כפי הצורה המתאימה לאכול קודש[23], אולם אחר שנמנע מישראל להתקרב למקדש, היות שהתקרבותם היא כהחלפת הכהנים, הוצרכה התורה להסדיר את כל הקודש לאכילת הכהנים, לבל יצטרכו ישראל ליקרב למשכן כלל לקודש[24].

בכך המצוה לשמור את המקדש מפני הזר שנאמרה עם הקמת המחנות קיבלה הגדרה חדשה משמירת המקדש לבד, לשמירת הקודש בכלל, שכל הקודש ינתן לכהנים ויעשה על ידם ולא ע"י אחר.

דברים אלו יכולים לתת פירוש חדש למשפט 'כָּל הָעֲבֹדָה כֹּלֶם קֹדֶשִׁים וּבְתוֹכָם ה'', שמצינו בו שני דרכים בדברי המפרשים: רש"י פירש 'כולם שמעו מפי ה' אנכי ולא יהיה לך'. ובכור שור פירש על כולם נאמר 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש', השווה בדבריהם שהתייחסו לכריתת הברית בחורב. אולם זה תמוה, שכן מעמד הר סיני הוא המעמד שבו הודגש ההבדל בין אהרן לשאר העם שנאמר 'ועלית אתה ואהרן עמך'. וכן בברית משפטים נקראו משה ואהרן נדב ואביהו לעלות אל ה'.

---

[22] וכן יש ללמוד מדברי חז"ל במכילתא בא 'עד שלא נבחר אהרן היו כל ישראל כשרים לכהונה משנבחר אהרן יצאו כל ישראל שנאמר ברית מלח עולם הוא לפני ה' (במדבר יח יט) ואומר והיתה לו ולזרעו אחריו' הרי שהביאו ע"ז את הפסוקים בבמדבר ולא את הפסוקים בויקרא, ואף הביאו רק את הנאמר בפנחס ולא את הנאמר בקרח.

[23] ראה משנ"ת בענין 'ואיש את קדשיו לו יהיו' שהקודש שהוא לבעלים דינו להיאכל לבעלים בקדושה כפי הראוי לקודש, אולם אינו צריך להינתן לכהן אלא רק אפשר שינתן לכהן.

[24] מצד פשט התורה אפשר להבין שנאסרה עליהם מכאן ואילך גם הכניסה לחצר המשכן עצמה. ולא כפשט הכתוב בפרשת ויקרא. אולם היות שנדרשו להקריב הכל לפתח אהל מועד כאמור בפרשת אחרי מות, ולא היה להם היתר לאכול בשר תאוה, מסתבר שלא זה מה שאסרה תורה, אלא את הקריבה לאהל מועד כדי להקריב קודש ולאכול קודש.

אולם נראה שמשמעות הדברים היא שכל העדה חונים על פני המשכן ושייכים לקדושת ה', ככתוב 'ואיש את קדשיו לו יהיו' וכשם שכולם ראויים לאכול את הקודש, כך כולם ראויים להקריב את הקודש אם יקרבו לפני ה'.

ועל כך השיב ה', אף קדושה זו אינה לישראל, אלא כל הקודש ניתן לאהרן ולבניו והם שכל חלקי הקודש מוטלים עליהם.